

Omer HAMZIĆ

Rusmir DJEDOVIĆ

BABIĆANI ISPOD

SIJEDOG KRŠA

Seoska razglednica sa opštine Gračanica

I. PREDANJE

Sjedi krš iznad Babića nekad bijaše ostrvo na obodu bivšeg Panonskog mora i Monj je, kažu, to bio iznad Doborovaca i Ostrvica na Ozrenu. Tu su pristajale velike lađe, a privezivane su za gvozdeno halke koje su, po predanju, vidane i na vrhu Sijedlog krša. Narodno predanje isplelo je i onu poznatu priču o neposlušnom sinu kojeg je stigla majčina kletva: "Dabogda se okamenio!" - kada je jednog kišnog popodneva majci u inat krenuo u potragu za drvima negdje oko Sijedog krša. Kažu da su čobani sve doskora mogli prepoznati njegov tragični lik u kamenu.

Po nekom drugom kazivnaju Sijedi krš je bio veliki kameni grad, kojeg vile sagradiše, vile i porušile, pa od njega ostade samo krš koji je ko zna kako i zašto "osijedio". Ne zna se, takođe, iz kojeg je vremena ona pakosna anegdota, vjerovatno potekla iz susjednih sela o Babićanima, koji su sa Sijedog krša skakali u maglu, misleći da je ham-pamuk.

II. PRIRODNA OSNOVA

1. Položaj, veličina, granica sela

Ispod Sijedog krša razvijalo se selo Babići, danas smješteno otprilike u centralnom dijelu

opštine, sjeverno od grada Gračanice, na čiju teritoriju se neposredno i nastavlja. Današnji centar Babića (osnovna škola u mahali Kahvedžije) udaljen je oko 3.300 metara od centra Gračanice, tj. od njene čaršije. Selo Babići prostire se na 8,14 kvadratnih kilometara sa obje dolinske strane Babićke rijeke, koja protiče kroz središte naselja, a prostire se i na lijevoj dolinskoj strani Drijenčke rijeke. Spada u srednje velika naselja opštine Gračanica i zahvata 3,6% njene površine.

Sa zapadne strane Drijenčka rijeka odvaja Babiće od Malešića, sa južne strane brdima Bahići i Vjetrenica Babići se graniče sa Gračanicom, a sa istoka duž brdskog tjemena koje "ide" razvođem ka Škahlavičkoj rijeci graniči se sa Škahlavicom. Na sjeveru se višim zemljištem (pobrđem) graniči sa Gornjim Skipovcem (vrh Sijedog krša, visok 663 metra).

2. Putevi

Sve do 1976. godine Babićani su imali dva glavna puta za Gračanicu, oba makadamska i loša, posebno onaj kroz kamenolom Pašalići, kojim su se služili zaseoci Babići, Karići i Kahvedžije. Danas su Babići sa centrom opštine Gračanica, povezani asfaltnim putem u dužini od 1.500 metara koji vodi od raskrsnice poznate pod imenom "Zvijezda" pa do izlaza na regionalni put Gračanica - Srnice u kamenolomu. (asfaltiran 1983. godine). Sa raskrsnice "Zvijezda" jedan krak asfaltiranog puta u dužini od 1.300 metara "ide" do mahale Mustafići, a drugi u dužini od 2.000 metara preko Babića do mahale Karići. Putni pravac Sklop (Kamenolom) - "Zvijezda" - Mustafići - Omerbašići - Lovačka kuća (kod Sijedog krša) ustvari je početni dio nekad zamišljene kružne saobraćajnice za Gornji i Donji Skipovac, sve do Lukavice. Jedan manji dio tog puta kroz mahaluu Omerbašići presvučen je asfaltom. Još uvijek je, međutim, u upotrebi i stari, nekad jedini, put koji je povezivao ova naselja sa Gračanicom. To je putni pravac Mustafići - Fazlije - Borik (Kostička) - Bahići - Javor - Gračanica.

Osim navedenih, za ovo selo važnije su još saobraćajnice: Mustafići - Malešići, Fazlije - Malešići (dva teško prohodna puta), zatim put

od raskršća između Babića i Karića do Škahovice, put Omerbašići - Malešići, Kahvedžije - Borik i najzad novoprosječeni put (tokom 1994. godine) Karići - Škahovica.

Prema zvaničnim podacima opštinske statistike, ukupna dužina putne mreže na području Babića iznosi 20 kilometara, od čega je asfaltirano pet, dok su ostali makadamski i takozvani poljski putevi koji vode do obližnjih njiva, livada i šumskih posjeda.

3. Reljef i klima

U pogledu reljefa, Babići zauzimaju blago zatalasano područje oko Babičke rijeke, prosječne visine od 300-500 metara. Najjuži dijelovi izgrađenog naselja su oko današnje osnovne škole (270-280 metara) u mahali Kahvedžije, a najviši na brdu Kopja (519 metara) u Omerbašićima. Najviši tereni na teritoriji ovog sela prostiru se na sjeveru, oko Sijedog krša, odakle se strmim osjekom spuštaju u Omerbašiće i Kariće (do visine od 400 metara). Odatle se blago spuštaju na jug do ulaza Babičke rijeke u manju klisuru Sklop, gdje se nalazi i najniža tačka naselja - 250 metara.

Sa Sijedog krša, inače, "puca" pogled do Save, a kada je bistrije vrijeme, sa njega se može vidjeti čak i đakovačka katedrala, daleko na sjeveru, a na jugu vijenac bosanskih planina sve do Vlašića. Još za vrijeme Austrougarske Sijedi krš je ušao u neke službene kataloge kao "prekrasno lokalno izletišće". (Walny, Bosanski glasnik za 1905. godinu).

I u ovom selu klima je umjereno-kontinentalna. Teren oko Sijedog krša zbog visine ima nešto oštriju i vjetrovitiju klimu, dok su niži tereni prilično zaštićeni od hladnih sjevernih vjetrova.

4. Zemljište i vode

Od niza izdašnih izvora ispod Sijedog krša (Vojvedenac, Sedra, Memijovac, Grozničava voda, Pojila) nastaje Babička rijeka kao glavni vodotok ovog sela, duga nešto preko 5 kilometara. Pored mahale Babići probija se kroz pomenutu klisuru, usječenu u krečnjačke sti-

jene (Kamenolom), dugu 500, a duboku oko 50 metara. U toj klisuri nalazi se interesantan manji vodopad, visok blizu 3 metra i slučajno otkrivena kraška pećina sa nešto malo pećinskog nakita.

Ovo selo raspolaže sa 400 hektara poljoprivrednog zemljišta, u principu lošeg kvaliteta. Najkvalitetnije zemljište je tek IV b kategorije na 243 hektara, ima nešto i pete kategorije (75 hektara) šeste (82 hektara). Loš kvalitet zemljišta, uz izostajanje primjene neophodnih agrotehničkih mjera i mehanizacije uzrokovao je slabe prinose u poljoprivredi, naročito u prošlosti.

Prema zvaničnim podacima, od pomenutih 400 hektara poljoprivrednog zemljišta u Babićima se obrađuje nešto više od polovine - 243 hektara. Obradivo zemljište uglavnom čine oranice, bašte, voćnjaci i livade.

Pod šumom je svega 204 hektara i po tome Babići spadaju u kategoriju naselja na opštini sa najmanjim šumskim površinama. U samom naselju nešto malo šuma ima na osojnim i strmim padinama. Tu nalazimo hrast kitnjak, crni grab i bukvu. Znatno veća površina šume nalazi se na sjevernim padinama Sijedog krša. Babićima na tom lokalitetu pripada dio poznate šume Šamunica prema Gornjem Skipovcu koja je uglavnom pod bukvom.

III. POVIJESNA OSNOVA

1. Postanak naselja

U prvim turskim popisnim defterima, koji su nastali odmah po učvršćenju njihove vlasti u ovim krajevima, ne nalazimo naselje Babići, što bi moglo upućivati na zaključak da ovo selo ne spada u grupu srednjovjekovnih već mlađih naselja nekadašnje župe, odnosno nahije Soko. Postoje, međutim, predanja, ali i pouzdani dokazi da je ovo selo ipak postojalo u srednjem vijeku, tj. predturskom periodu. Iz tog perioda su, na primjer, dva usamljena stećka u obliku sarkofaga koji se nalaze u starom muslimanskom greblju na raskrsnici iznad mahale Babići. Brojni toponimi takođe potvrđuju postojanje naselja u predturskom periodu. Ne podsjećaju li, na primjer, njive Tomašice - prema Malešićima i prema Škahovici na nekog Tomaša ili predio

Radešnica (na granici sa današnjim Malešićima) na Radoša, Radeša i sl. Toponimi Vinac, Viništa, Vino, Vina potvrđuju srednjovjekovnu tradiciju vinogradarstva i na području Babića. Vrlo je interesantan i toponim Kraljevac -zemljište ispod mahale Karići koje je u srednjem vijeku vjerovatno bilo u posjedu srednjovjekovnih bosanskih kraljeva ili njihovih potomaka. Iz predturskog perioda tragove vuku i takozvane kišne dove na Sijedom kršu, gdje su još stari bogumili "iskali od boga kišu" za vrijeme velikih suša. Dovište na Sijedom kršu zadržalo se gotovo do naših dana.

Prema dosadašnjim istraživanjima i poznatim podacima, na današnjem prostoru i u današnjem obliku Babići su nastali krajem 17. i tokom 18. stoljeća. I Babiće su, vjerovatno, osnovali doseljeni Muslimani iz Mađarske i drugih prekosavskih krajeva, koji su se morali povlačiti za turskom vojskom poslije pada Budima 1686. godine. Očuvana je tradicija o porijeklu nekih familija kao što su Halilovići, Sulejmanovići i Alibašići, čiji su se preci doselili iz Mađarske na područje današnjih Karića. Tom sloju stanovništva pripadaju, vjerovatno, i Karići i Omerbašići. Oni se prvi i naseliše na područje mahala koje su po njima i dobile svoje nazive. Kasnije su izumrli ili su se razišli u ogranke sa novim prezimenima. I neki toponimi, koji su postojali još u 19. stoljeću, govore o starom stanovništvu Babića kojeg odavno nema, a to su: Kazići, stari naziv za mahalul Mustafići, Huremovići i Šahinovac kod Kahvedžija, Levakovići i Cerići prema Malešićima, Sinanovac u Karićima itd.

Krajem turske vladavine, negdje sredinom 19. stoljeća, na području današnjeg sela Babići razvile su se tri veće mahale: Karići, Omerbašići i Babići, svaka sa 10 -15 kuća i dvije male mahale: Kazići (Mustafići) i Kahvedžije sa po 2-3 kuće. U to vrijeme radila su dva mekteba - jedan u mahali Karići, a drugi u mahali Babići. Njihov vakuf je krajem prošlog stoljeća obuhvatao pašnjak sa nazivom "Ulica", površine dunum i po u Babićima i pašnjak "Stari put" blizu Mustafića. U mektebu u Karićima krajem turske vlasti bio je neki hodža Halilović, a vjerski učitelj, valjda sin mu Mulaosman Halilović. Babićki muhtar u to vrijeme bio je Hasan, sin Avde, rodonačelnika familije Avdića u Omerbašićima. Iz tog vremena su i dva najstarija greblja u Babićima. Jedno se nalazi između mahala Babići i Karići, a drugo je u blizini Omerbašića. Još tada su se ta greblja

službeno zvala "stara greblja", što samo po sebi govori o njihovoj velikoj starini. Još jedno staro greblje postojalo je iznad sadašnje mahale Fazlije, na izlazu starog puta koji vodi iz mahale Čauševići (Mešići u Malešićima) na, takođe, stari put koji smo pominjali: Omerbašići - Fazlije -Babići - Gračanica. Zovu ga svatovsko greblje, jer su po predanju u njemu sahranjeni neki svatovi koji izginuše braneći čast i dostojanstvo nevjeste. Za mnoga stara greblja u Bosni i Hercegovini vezuju se takva predanja. O ovome se ništa pobliže ne zna, iako se stari nišani još uvijek mogu naći u šumarku pored pomenutog puta. Osim ovih, na području Babića ima više malih porodičnih greblja. Na više mjesta ljudi se sahranjuju na svojoj zemlji i to pored samih kuća, najčešće do seoskog puta. Jedno takvo greblje nalazi se u neposrednoj blizini lokaliteta pomenutog Svatovskog greblja, iznad mahale Fazlije.

2. Najstarije mahale i familije

Kao i kod drugih sela, i ovdje su granice između mahala bile prilično ustaljene. Godine 1895. u Babićima su popisane sljedeće mahale: Babići, Karići, Omerbašići, Kahvedžije, Kazići i Čauševići. Od ukupne površine naselja, pod izgrađenim objektima je oko 140 hektara. Selo Babiće danas sačinjava sedam mahala: Babići, Karići, Kahvedžije, Mustafići, Omerbašići, Fazlije i Borik. Mahala Čauševići (današnji Mešići) krajem pedesetih godina, nakon više administrativnih promjena, prelazi u sastav susjednih Malešića, a rijeka Drijenča definitivno postaje granica između tog sela i Babića.

Babići su jedna od sedam mahala, čiji je naziv dobilo čitavo to selo. Nalazi se između 320-370 metara nadmorske visine i spada u grupu naselja čiji su nazivi izvedeni od imena, odnosno prezimena vjerovatno najstarijih familija. Ova mahala zasigurno je postojala još u srednjem vijeku, a prema predanju ime je dobila po nekoj babi koja je živjela na tom području. Baba je imala i sinove - Stjepana, Maleša i Skipu po kojima su i susjedna sela dobila svoja imena. Iz drugog predanja, koje se sačuvalo među žiteljima Babića, saznajemo da na tom prostoru ranije nije bilo kuća, već da su tu živjeli samo čobani koji su napasali svoja stada, donosili so i davali je ovcama, tj. "solili ih". Na to podsjeća i naziv zemljišta Solila.

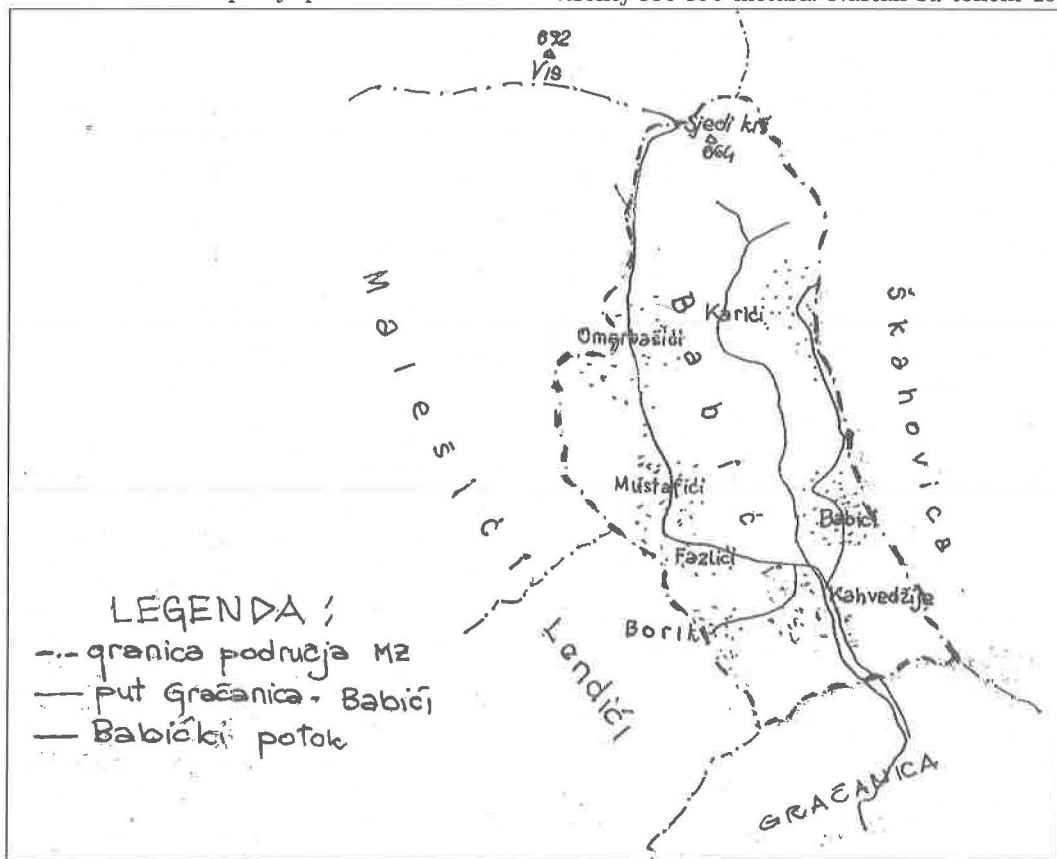
Prema onome, međutim, što znamo, ova mahala je nastala najvjerovatnije u 18. stoljeću. Najstarije familije u mahali Babići su Husići, Omerčičevići, Bajraktarevići i Imamovići. Prema tradiciji koja se sačuvala u familiji Bajraktarevića, njihov predak potiče iz Škahovice, i to iz familije Okića. Taj je Okić, kako se pričalo, u rusko-turskim ratovima proveo čak 20 godina. Iz rata se vratio sa osvojenim bajrakom i naselio na području Babića. Njegovi potomci zbog toga su prozvani Bajraktarevići. To se, izgleda, dogodilo krajem 18. i početkom 19. stoljeća.

Mahala **Karići** nalazi se sjevernije, ispod brda Metaljica (489 metara) na nadmorskoj visini od 335-440 metara. Najstarije familije u ovoj mahali su: Sarajlići, Alibašići, Sulejmanovići, Halilovići, Muratovići i Mustafići. Interesantno je da odavna ne postoji prezime Karić (Kahrići) po kojem čitava mahala nosi naziv. Prema istraživanjima dr Saliha Kulenovića, preci familija Halilovića, Sulejmanovića i Alibašića su ovdje doselili iz Undurovine, tj. Mađarske, kako je narod naziva u svojim predanjima. To se dogodilo krajem XVII ili tokom XVIII stoljeća, kada su Muslimani poslije pada Budima 1686.

godine protjerani iz Mađarske i naselili se u Bosnu.

Omerbašići su, takođe, stara mahala sela Babići. Prostiru se zapadno od Karića, ispod brda Kopje (518 metara), iznad kojeg se uzdiže Sijedi krš (663 metra). Ova mahala je na nadmorskoj visini od 415-490 metara. Najstarije familije u Omerbašićima su: Jašarevići, Bešići, Mešanovići i Avdići. I ovdje odavno nema prezimena Omerbašići po kojem se mahala zove, Možda i zato što je ovom mahalom harala kuga još za turskog vaktā. Postoji i predanje o kugi koja je, kako su pričali, žestoko harala ovim krajevima i pjevajući morila svijet. "Tu gdje zapjeva, sve živo pomre", kaže stara priča. Kada je stigla u Omerbašiće, napali su je i najurili ljuti kerovi. Bježeći ispred njih, kuga je skočila sa neke verande i nabola se na klebu, tj. tup nož i zaklela se: "Šukadar, bukadar u Klebec nikada!" Zbog toga je u narodu čest naziv za ovu mahalū - **Klebec**. Radi se, dakle, o vrlo staroj mahali.

Mustafići su mahala, južnije, na zaravni visokoj 350-390 metara. Nastali su tokom 19.

stoljeća, kada su se na taj prostor doselili neki Mustafići iz Karića. Prvobitno su se, kao što je rečeno, zvali Kazići, po nazivu zemljišta. Kasnije je preovladao naziv po dominirajućem prezimenu stanovništva. Toponim Kazići upućuje na zaključak da su nekada na tom zemljištu živjeli stanovnici s tim prezimenom, ali su još za turske vlasti nestali.

Fazlije (Fazlići) prostiru se od Mustafića u pravcu jugozapada na padinama ka Driječkoj rijeci na 320-380 metara nadmorske visine. To je jedna od najmlađih mahala Babića, nastala doseljavanjem familije Fazlići iz Lukavice preko Malešića početkom ovog stoljeća.

Borik je, takođe, mlada mahala koja se razvila u zadnjih 40-50 godina. Nalazi se na visini od 340-360 metara na uravnjenom zemljištu pored stare ceste Gračanica-Trebava. Naselili su je uglavnom stanovnici familija iz obližnje mahale Kahvedžije.

Kahvedžije se nastavljaju na Borik ka istoku niz padinu prema Babičkoj rijeci na visini 260-330 metara. Nastala je u XIX stoljeću. Najstariji stanovnici su familija Kahvedžića, a u drugoj polovini XIX stoljeća se tu naseljavaju i Halilovići iz Karića.

3. Demograsko-razvojne karakteristike

Od prvog modernog popisa 1879. godine pa do danas, tj. za nešto više od jednog stoljeća, po broju stanovnika Babići su se povećali oko sedam puta, a po broju domaćinstava (kuća) za nešto više od deset puta. Demografski razvoj Babića u tom dugačkom razdoblju pokazuje sljedeća tabela:

Godina popisa	Broj stanovnika	Broj dom.
1	2	3
1878	278	55
1885	330	51
1895	432	76
1910	547	91
1921	589	-

1	2	3
1948	926	168
1953	1.046	202
1961	1.269	243
1971	1.489	289
1975	1.577	304
1976	1.599	-
1977	1.621	312
1981	1.684	389
1985	1.760	-
1991	1.830	441
1993	1.697	-
1995	2.101	671

Poređenjem demografskih kretanja u naseljima sadašnje opštine Gračanica sa demografskim kretanjima Babića, može se konstatovati sljedeće: u periodu 1878-1921. godine Babići bilježe izrazito visok porast broja stanovnika (index 212), dok je index rasta stanovništva na opštini bio u prosjeku 137. Od 1948. pa do 1991. godine porast broja stanovnika Babića i opštine kreće se skoro po istoj dinamici. Međutim, broj članova domaćinstava je u čitavom ovom periodu u Babićima nešto veći od opštinskog prosjeka. Budući da to područje nije bilo podložno mehaničkom doseljavanju, povećan natalitet može se objašnjavati izrazitim ekonomskim zaostajanjem tog sela za opštinskim prosjekom. I gustina naseljenosti po kvadratnom kilometru znatno je veća od opštinskog prosjeka.

Glavno zanimanje stanovnika Babića kao i ostalih sela sa tog područja oduvijek je bila poljoprivreda, iako su raspolagali sa malo obradivog zemljišta, dosta lošeg kvaliteta. Osim zemljoradnje, ovdje je bilo prilično razvijeno, nekada vinogradarstvo, a kasnije voćarstvo (šljive) i naročito stočarstvo. Prema podacima iz 1910. godine, Babići su imali 70 posjednika stoke, 43

konja, 436 goveda, 179 koza, 148 ovaca, 340 kokošiju, 45 biba, 30 pletenih košnica koje je držalo devet pčelara. Radi poređenja navodimo podatke o stočnom fondu Babića s kraja 1994. ratne godine: goveda 470, konja 21, ovaca 36 i živine 2.380.

Sve do početka sedamdesetih godina Babići su bili jedno od najnerazvijenih naselja opštine Gračanica. Prema jednom rangiranju iz 1976. godine, od 17 bošnjačkih naselja na opštini, po ukupnom nivou razvijenosti Babići su na 14. mjestu. U drugoj polovini sedamdesetih počinje nešto brži razvoj ovog sela, kada veći broj Babićana nalazi zaposlenje u Hrvatskoj, Sloveniji, Njemačkoj itd. Na opštini su 1971. godine bila zaposlena 54 radnika, u drugim republikama bivše Jugoslavije 94, u Njemačkoj 24 i Austriji 5 radnika. O velikoj zaostalosti ovog sela govori i kvalifikaciona struktura tih radnika: od 54 radnika, koliko ih je bilo zaposleno na opštini, 20 ih nije imalo nikakve škole, 32 su imala četiri razreda osnovne škole, jedan je bio sa osmogodišnjom i jedan sa srednjom školom, ili 48 NK i 6 PK-a radnika. Van opštine radilo je 79 NK i 16 PK-a radnika iz tog sela.

Deset godina kasnije, 1981. godine broj zaposlenih s područja Babića se udvostručuje i povećava na 311, a 1991. godine na 433. To je period nešto bržeg "izvlačenja" Babića iz ekonomske i svake druge zaostalosti. Međutim, i dalje je ostala izrazito nepovoljna, ne samo kadrovska struktura (školovanost) već i struktura zaposlenih prema mjestu rada. Ogromna većina, čak preko 300 Babićana, našlo je zaposlenje izvan Bosne i Hercegovine i po tome su Babići bili u najnepovoljnijem položaju na opštini Gračanica prije ovoga rata.

Po broju nepismenih Babići su dugo poslije drugog svjetskog rata bili u vrhu opštinske ljestvice. Pored opštih uzroka nepismenosti, koji su karakteristični i za ostala bošnjačka naselja, ovdje treba istaći da su Babići među posljednjim selima poslije drugog svjetskog rata dobili četvororazrednu osnovnu školu koja je otvorena tek 1951. godine u adaptiranoj mektebskoj zgradi. Nova zgrada škole izgrađena je u zaseoku Babići 1954. godine. Prva učiteljica u školi bila je Vera Cerić. I pored intenzivnih akcija opismenjavanja, u Babićima je 1971. godine još uvijek bilo preko 35 procenata nepis-

menog stanovništva (opštinski prosjek nepismenosti bio je 26,6 procenata).

U tom periodu bio je izrazito nizak obuhvat djece sa tog područja punim osmogodišnjim školovanjem, što potvrđuje podatak da je u školskoj 1969/70. godini osnovanu školu od I-IV razreda u Babićima pohađalo 155 đaka, a svega ih je 17 ili 11% nastavljalo školovanje od V-VIII u Osnovnoj školi u Gračanici. U školskoj 1970/71. godini srednju školu pohađalo je svega 13 đaka iz Babića i to 5 gimnaziju i 8 školu za radnička zanimanja. Stoga nije ni čudo što je ovdje vrlo mali broj ljudi sa višom i visokom stručnom spremom. Samo jedan Babićanin 1971. godine imao je visoku stručnu spremu, a 1991. godine bila su tek trojica sa visokom i šestorica sa višom stručnom spremom. Od I-IV razreda krajem 1994. ratne godine školovalo se 125 đaka, a srednju školu pohađalo 110 đaka iz Babića. U osnovnoj školi u Babićima radilo je 6 učitelja.

Od značajnih komunalnih objekata, pored ranije izvršene elektrifikacije, 1975. godine dovršena je nova zgrada Osnovne škole sa tri stana za učitelje, 1983. godine selo je spojeno asfaltom sa centrom opštine, do 1990. godine sve mahale su dobile vodu i telefonsku vezu, izgrađeno je i rekonstruisano više seoskih puteva. Dužina vodovodne mreže je 46 kilometara, redovno se održava 15 kilometara makadamskih i 5 kilometara asfaltnih puteva. Tokom posljednjeg srednjoročnog perioda pred rat (1986-1990) u Babićima je asfaltirano oko 1.600 metara puteva, izgrađene su tri trafostanice, razvedena PTT mreža i telefonija, uvedeno centralno grijanje i voda u objekat nove škole.

Mahale Omerbašići, Karići, Babići i Kahvedžije imaju mektebe, starije i trošnije zgrade. U godinama pred agresiju Babićani su izgradili prvu džamiju u mahali Babići (bez munare), a zatim u Mustafićima džamiju sa munarom.

U Babićima danas postoje i, sa manje ili više uspjeha, rade tri privatna preduzeća, 20 obrtnika, 4 peradarske farme, evidentirano je 50 traktora i nekoliko drugih teretnih vozila, što je znatno iznad opštinskog prosjeka.

Poslije izgradnje pomenutih saobraćajnica Babići bilježe znatno brži ukupan društveno-ekonomski razvoj.

4. Babići u ratovima

Nije samo naprijed pomenuti Bajraktarević iz Babića ratovao za Tursku na nekim dalekim ratištima. Bila je to sudbina mnogih Bošnjaka koji su ostavljali svoje kosti u velikim vojnim pohodima moćne imperije. Učestvovali su i u odbrani Bosne od najezde moderne austrougarske soldatske 1878. godine na Becnju i Hadžikadinom Hanu kod Vranovića, ali nema podataka o tome. Ostala su samo predanja i poneka pjesma. Bilo je Babićana i u bošnjačkim, na daleko čuvenim, regimentama austrougarske vojske. Bilo im je suđeno da ratuju i ginu na ko zna čijim granicama. Ostala je još u sjećanju poneka priča sa daleke Pjave i blatnjave Galicije, nabujale i krvave Drine, maglovite Rusije, o patnjama naših ljudi tokom prvog svjetskog rata i ponekom herojstvu.

U drugom svjetskom ratu ovo područje, srećom, nije bilo poprište nekih značajnijih događaja. I Babićani su mislili da je sa propašću Kraljevine Jugoslavije i dolaskom nezavisne države Hrvatske rat završen, te da će nekako nadurati i Antu kao što su nadurali i Kralja. Već u ljeto 1941. godine, međutim, počese stizati prijetnje od komšija iza Sijedog krša, iz Skipovca i Paležnice, četnici pođoše i pripucavati oko Sijedog krša i Visa. Narod je bio uznemiren i uplašen, pošto se nije mogao pouzdati da će ga odbraniti država Ante Pavelića.

Babićani više nisu smjeli odlaziti na svoja imanja, pogotovo poslije zločina koji su izvršili Sojićevi trebavski četnici početkom marta 1942. godine kada su na svirep način pobili četvoricu ljudi (po jednog iz Škahovice, Babića, Sokola i Malešića) koji su se usudili otići na svoja imanja iza Sijedog krša. Tek tada se pojačavaju muslimanske straže oko Krša i Visa i počinje neko ozbiljnije vojničko organizovanje mještana za zaštitu ugroženih sela od četnika, koji su prijetili da će ih sve popoaliti i pobiti. Babići su bili prvi na udaru. Uz ostalo, sredinom 1942. godine organizuje se gračanička bojna DOMDO pukovnije Hadžiefendića, koja je pored štaba i pozadine imala četiri satnije (čete) i brojala ukupno oko 500 ljudi. Satnija u Malešićima

imala je u svom sastavu pored Malešana i Škahovljana i jedan vod iz Babića. Posjedala je liniju prema Lukavici, Donjem i Gornjem Skipovcu. Babićani su držali položaje oko Sijedog krša. Do početka maja 1943. godine malešićkom satnijom DOMDO pukovnije komandovao je Vehid Begić, a zatim Adem Alić. U to vrijeme u Babićima i ostalim mahalama ovog sela utočište su našli mnogobrojni muhadžiri iz Istočne Bosne, koji su donosili priče o svirepim zločinima četnika u tim krajevima.

Partizanske jedinice su više puta prolazile kroz Babiće, ne nailazeći gotovo ni na kakav otpor.

U raspletu drugog svjetskog rata, pri povlačenju ustaško-domobranskih i zeleno-kadrovskih jedinica u koje su bili mobilisani mnogobrojni mladići i sa ovog područja "odstupilo" je i desetak Babićana, koji se više nikad nisu vratili u svoj rodni kraj. I njih je, vjerovatno, "pojeo mrak" u nekom od partizanskih gubilišta oko Zidanog mosta, Maribora i Blajburga tokom maja 1945. godine.

5. Babićani u odbrani Bosne

Tokom sedamdesetih i osamdesetih godina u širem rejonu Sijedog krša, gdje su se održavale proslave 25 maja, gotovo konstantno su se vrzmale neke manje inžinjerijske i druge jedinice bivše JNA. Pod velom vojne tajne pravili su betonske bunkere, ukopavali neke instalacije, gradili pristupne saobraćajnice, pomagali rekonstrukciju i održavanje puta Babići - Skipovac itd. Jedno vrijeme su na Sijedom kršu instalirali i svoju drobilicu za pripremu kamena za nasipanje puteva koji su vadili sa Sijedog krša, znatno oštetivši njegov prirodni izgled. Niko nije mogao ni slutiti šta se krije iza priče da se na tom lokalitetu učvršćuje neko rezervno uporište za odbranu od agresora sa sjevera, tj. istočnog lagersa (Varšavskog pakta). Tako je prisustvo vojske na tom terenu za mještane Babića bila normalna pojava pa nisu ni primjećivali kada je pomenutim putem za Skipovac krenulo oružje. Krajem 1991. i početkom 1992. godine oficiri JNA vršljali su tim terenima, snimali i planirali ono što će uslijediti nešto kasnije.

Mnogo što šta se ponovilo iz drugog svjetskog rata. Opet su počele stizati prijetnje iz Skipovca, opet su četnici tamo počeli četovati, opet su Babićani bili prvi na udaru, opet se uspostavlja odbrana na Sijedom kršu, kojeg čvrsto zaposjedaju i drže tokom čitavog rata za Bosnu i Hercegovinu hrabri momci iz Babića i drugih zaselaka tog sela. Prve seoske straže uspostavili su u februaru 1992. godine, a put za Skipovac, kojim je išlo naoružanje i oprema njihovim komšijama, presjekli su prije prvog maja 1992. godine.

Opasnost je zaprijetila i sa Lendića, s jugozapadne strane. Stoga se uspostavlja linija odbrane na kosama Vrljica i Bahići. Selo se vojnički organizuje, nakon nepovezanih seoskih straža u okviru rejonskog štaba Malešići, a zatim formira četvu koja se tokom čitavog rata borila u okviru malešićkog bataljona 111. brigade Armije Republike Bosne i Hercegovine.

Život u selu, i pored stalne opasnosti sa Visa, bio je mnogo podnošljiviji nakon raščišćavanja sa Lendićima krajem avgusta 1992. godine.

I pored silnih pokušaja, tokom tri i pol godine rata četnici nikada nisu uspjeli izbiti na Sijedi krš. Po Babićima su "radili samo granatama, kukavički, sa daljine, najviše sa Visa. Stradalo je mnogo civila i mnogo stambenih objekata kao i u drugim našim rubnim selima. Četnici nikada nisu uspjeli pogoditi vitku munaru džamije u Mustafićima, iako im je stalno bila na meti i relativno blizu njihovih položaja na Visu.

Kao nekada u drugom svjetskom ratu, i u ovom su Babići i njihovi žitelji dočekali i zbrinuli mnoge muhadžire iz Grapske, Sjenine, iz Krajine i Istočne Bosne. Oko 5-6.000 izbjeglica tokom rata prošlo je kroz Babiće, zadržavši se tu duže ili kraće vrijeme. Zajedno sa Babićanima, mir je dočekalo i 300 muhadžira. Mještani

ovog sela mogu biti ponosni što među njima niko nije bio gladan niti ostao nezbrinut.

Od svih sela na području opštine Babićani su bili najbolje platiše ratnog poreza, a njihovi "inozemci" najuredniji donatori.

Nisu Babićani brinuli samo za svoj Sijedi krš. Proslavili su se na mnogim ratištima izvan Gračanice, u Posavini, na Gradačcu, Olovu i Sarajevu. Mnogi su ranjeni, mnogi, nažalost, ne dočekaše mir. Babići su selo sa najviše hudovica i ožalošćenih majki naspram broja stanovnika. Svijetla obraza Babićani dočekaše mir.

Rusmir DJEDOVIĆ

MEJDAN DŽEDID (ŠARENA) DŽAMIJA U GRAČANICI

U V O D

Mejdan Džedid ili danas u narodu, poznatija pod nazivom Šarena džamija jedna je od jedanaest džamija koje je Gračanica imala još u tursko vrijeme, a koje su postojale sve do pred drugi svjetski rat. Jedna je od pet preostalih i još aktivnih. Naziv "Šarena" za ovu džamiju¹ izgleda se odomaćio već početkom 20. stoljeća, tako da danas njen pravi naziv zna vrlo malo Gračanlija.²

1 *Povod za pisanje istorijata ili ljetopisa ove džamije bilo je njeno rušenje 1990. godine i početak izgradnje višefunkcionalnog kompleksa na njenom mjestu. Rad je napisan iz autoru pristupačnih izvora.*

2 *Nije mi jasan razlog takvom njenom nazivu. Ima džamija sa nazivom Šarena ili Aladža. Možda je ovaj naziv od šarenih prozora ili rezbarija u drvetu. Treba znati da je krajem prošlog stoljeća nasuprot današnje Šarene džamije na lijevoj strani Gračanice rijeke postojao han koji se zvao Šareni han. Takođe je postojao i Šareni han u Pribavi još za vrijeme Turske, a narod naziva i Osman Kapetanovu medresu kao i zgradu Opštine u Gračanici imenima Šarena medresa i Šareni konak (zbog šara na fasadi koja je u pseudo-mavarskom stilu, slično Šarenoj ili Atik džamiji u Tuzli).*